

بسم الله الرحمن الرحيم

سوره مبارکه لیل

استاد ضرابی اسفند ۱۳۹۹ - فروردین ۱۴۰۰

جلسه اول ۹۹/۱۲/۲۳

آیه شریفه: «بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ - به نام خداوند رحمتگر مهربان»

عنوان: طلوعی تازه و صبحی جدید

در ابتدای هر سوره‌ای «بسم الله الرحمن الرحيم» طلوع تازه و صبحی جدید است که مستحق شکر و سپاس بی اندازه می‌باشد.

در دعا می‌خوانیم: اللَّهُمَّ بِنُورِكَ اهْتَدَيْتُ، وَبِفَضْلِكَ اسْتَغْنَيْتُ، وَبِنِعْمَتِكَ أَصْبَحْتُ وَأَمْسَيْتُ- خدایا! به نورت هدایت یافتم و به احسانت بی‌نیاز گشته و به نعمت صبح و شام کردم»

در «بسم الله الرحمن الرحيم» سوره شریفه لیل به دنبال هدایت و فضلی از جانب پروردگار مهربان هستیم که با سرمایه‌ای از نعمت فهم و ظرفیت بالا برای دریافت محتوای سوره، وارد فضای خاص آن شویم.

ارتباطات ویژه آیات و فضای حاکم بر آن از معانی و معنویات و هدایت‌های الهی از هر سوره‌ای عالمی ساخته است که در آخرت بصورت زیباترین فضا‌های زندگی مؤمنین که نظیری مانند آن نیست، ظاهر می‌شود، همان گونه که هر شهری ساکنین و مسافران و زیارت کنندگانی دارد که از نعمت های آن بهره می‌برند. و بهره‌ها هم متفاوت است، تمنای ما نیز از خدای مهربان این است که مشام جانمان را مملوّ از معنویات و هدایت‌های این سوره گرداند. هدایت به مقصود و مطلوبی که شریکی ندارد، یگانه‌ای که از همه چیز کفایت می‌کند.

هر که در بند تو شد بسته جاوید بماند پای رفتن به حقیقت نبود بندی را

بندگان شکر خداوند بگویند و لیک چه توان گفت کرمهای خداوندی را

عنوان: سوگندهایی از جنس برهان و دلیل

موضوع محوری سوره آن طور که از آیات اولین و آخرین سوره بر می آید، و در اثناء سوره هم تفصیل یافته، دلیل پیدایش تفاوتها در افراد در مسیر حرکت و سرنوشت آنها و اسرار برخورداری برخی افراد از هدایتهای الهی و همچنین رموز دستیابی به توفیقاتی است که آنها را به اوج رضایت از پروردگار خود می رساند و شقاوتمندی برخی دیگر و محرومیت و عذاب ابدی آنهاست.

در سه سوگند آیات نخستین سوره همان گونه که درباره سوگندهای الهی قبل دانستید مطالبی ارائه می شود که در اثبات مطلوب و منظور از سوگند، چیزی را کم نمی گذارد و وافی به مقصود است و آن طرح نقش مکملی است که روز و شب نسبت به یکدیگر دارند؛ مانند نقش مکمل مؤنث و مذکر و مانند نقش مکمل اسماء جمال و جلال الهی که از آثار آن پدید آمدن بهشت و دوزخ و اهالی آن از مقربین و مبعدین (رانده شدگان) و نعمت ها و نعمت ها، عذابها و خوشیها و سعادت ها و شقاوت ها است.

همه آفریدست بالا و پست تویی آفریننده هر چه هست

عنوان: دری از نور و هدایت

معلوم است افرادی که به فهم مطالب این سوره شریفه نایل می شوند و قلب آنها به اطمینان می رسد در حقیقت دری از نور و هدایت به روی آنها گشوده می شود که همان خلاصی و نجات آنها از دنیای تاریک نفس اماره و اغوای شیطان حیلہ گر است .

مؤمنان همواره دغدغه و هراسی در دلهایشان پدید می آید که مبدا دچار لغزش شوند و به عاقبت کسانی دچار شوند که قرآن کریم درباره آنها می گوید: «وَأَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ إِذْ قُضِيَ الْأَمْرُ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ - و آنان را از روز

حسرت بیم ده؛ آنگاه که داوری انجام گیرد و حال آنکه آنها [اکنون] در غفلتند و سر ایمان آوردن ندارند» (مریم/۳۹)

همانها که در این سوره شریفه عاقبت سوء آنها را چنین تعبیر کرده است:
«فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّى * لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى * الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى - پس شما را به آتشی که زبانه می کشد هشدار دادم * جز نگون بخت تر [ین مردم] در آن درنیاید * همان که تکذیب کرد و رخ برتافت * و پاک رفتار تر [ین مردم] از آن دور داشته خواهد شد»

چنین هراسی و دغدغه ای اهل سعادت را در دنیا به پرهیز از گناهان و ادای حقوق و تهیه توشه آخرت وا می دارد. و پیوسته در دعا می خوانند: «... وَ أَعُوذُ بِهِ مِنْ شَرِّ نَفْسِي ... وَ أَعُوذُ بِهِ مِنْ شَرِّ الشَّيْطَانِ الَّذِي يَزِيدُنِي ذَنْبًا إِلَى ذَنْبِي... وَ أَصْلِحْ لِي آخِرَتِي فَإِنَّهَا دَارُ مَقَرِّي وَ إِلَيْهَا مِنْ مُجَاوَرَةِ اللَّئَامِ مَقَرِّي وَ اجْعَلِ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَ الْوَفَاةَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ... - و به او پناه می برم از شر نفسم... و به خدا پناه می برم از گزند شیطانی که گناه بر گناه می افزاید... و آخرتم را آباد ساز که آنجا خانه پایدار من و گریزگاهم از همسایگی دون صفتان است و زندگی را برایم افزونی در هر خیر و مرگم را برایم آرامش از هر گزند قرار ده...» (مفاتیح/دعای روز سه شنبه)

الله تویی و ز دلم آگاه تویی درمانده منم دلیل هر راه تویی

گرمورچه ای دم زند اندر ته چاه آگه ز دم مورچه و چاه تویی

عنوان: معمای تفاوت سرنوشت ها

عمده دلیل این تفاوت در آدم ها و سرنوشتها نوع برخوردها و تفاوت موضع گیری های آنها در مواجهه با مظاهر خوبی ها و بدی هایی است که دائماً به آنها عرضه می شود و انتخابی است که آنها دارند .

آنهایی که به درک جمال پروردگارشان در آئینه خوبی ها ، نائل می شوند و آن را پسندیده، به آن عشق می ورزند و در طلبش از مال و زندگی خود می گذرند.

مسیری متفاوت با آنهایی پیدا می‌کنند که شیفته مظاهر راحت و آسایش و برخوردای‌های از دنیا شده‌اند و بخاطرش در تعارض‌ها و اختلافاتی که پیش می‌آید، عدالت را زیر پا گذاشته، ارزشها را قربانی می‌کنند و بخاطر آن وجودشان را از حرص و آرزوهای می‌کنند که آرامش را از آنها می‌گیرد.

امام رضا علیه السلام : « لَا يَجْتَمِعُ الْمَالُ إِلَّا بِخِصَالٍ خَمْسٍ : بِبُخْلِ شَدِيدٍ ، وَ أَمَلٍ طَوِيلٍ ، وَ حِرْصٍ غَالِبٍ ، وَ قَطِيعَةِ الرَّحِمِ ، وَ إِثَارِ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ - مال و ثروت جمع نشود، مگر با داشتن پنج خصلت : بخل شدید، آرزوی دراز، آزمندی چیره [بر جان]، رسیدگی نکردن به خویشان و برگزیدن دنیا بر آخرت» (الخصال : ۲۹/۲۸۲)

هر کرا سه کار عادت باشدش	در جهان بخت و سعادت باشدش
تا تواند خیر بی منت کند	خویش را مستوجب رحمت کند
دائما گر بیند او عیب کسان	در ملامت هیچ نگشاید زبان
هر کرا بینی به راه ناصواب	سر براهش آر تا یابی ثواب
زحمت خود را ز مردم دور دار	بار خود برکس میفکن زینهار

عنوان : چه ساده از کنار حوادث می‌گذریم؟

برای کسی که پیام این سوره شریفه را دریافت کرده است، همه حوادثی که ما به سادگی از کنار آنها می‌گذریم همگی صحنه‌هایی از عرضه خوبی‌ها و بدی‌هاست یا صحنه‌هایی از خوب و خوب‌ترین ها و بد و بدترین‌هاست؛ هر کس با آن مواجه می‌شود، بسته به موضعی که انتخاب می‌کند حتی اگر گذری از افکار و یا آرزویی در دل باشد. آن صحنه و یا حادثه، چرخشی به مسیر انسان در حرکت به سوی سعادت یا شقاوت می‌دهد یا بر کندی و تندى سرعت او تاثیر می‌گذارد. شاید هیچ صحنه‌ای در دنیا و هیچ لحظه‌ای نباشد که در درون انسان یا در بیرون از وجود او پیدا شود که خالی از چنین اثری باشد.

از این رو انسان با هر عملی که از او سر می‌زند (اعم از اعمال قوای ظاهری و اعمال قوای باطنی) در حال انتخاب مسیر یا تغییر مسیر یا شتاب بخشیدن و یا کاستن از سرعت خود به سوی بهشت یا جهنم است و انبوهی از کارگزاران الهی مشغول ثبت و ضبط آن به گونه‌ای مناسب عالم آخرت و روز جزا هستند. و در پشت پرده هم صحنه‌های به ظاهر تکراری و یا غیر تکراری زندگی، انبوهی از دوستان و دشمنان پیدا و ناپیدا در تصمیم سازی و انتخاب اثر می‌گذارند و تلاش می‌کنند که اثر گذار باشند. حیرت انگیز خواهد بود اگر انسانی با اتکاء به ایمان خود بتواند این صحنه‌ها را با چشم دل ببیند.

اما ما غالباً بی توجه به آنچه می‌گذرد عمر خود را سپری می‌کنیم» «النَّاسِ نِيَامٌ فَإِذَا مَاتُوا انْتَبَهُوا - مردم در خوابند و زمانی که از دنیا رفتند بیدار می‌شوند» (تنبیه الخواطر و نزهة النواظر، ج ۱، ص ۱۵۰)

از امام علی(ع) چنین نقل شده است: « أَهْلُ الدُّنْيَا كَرَكِبٍ يُسَارُ بِهِمْ وَ هُمْ نِيَامٌ - مردم دنیا مانند سوارانی خفته‌اند که کاروانشان در حرکت است (و ناگاه به مقصد می‌رسند، و آن‌گاه بیدار می‌شوند). (نهج البلاغة، ص ۴۷۹)

آن‌گاه درک خواهند نمود که زندگی آنان در دنیا بر اساس بی‌توجهی و بی‌خبری از خود بوده، مانند آن‌که در حال خواب، زندگی و حرکات خود را به سر برده‌اند و از خود غافل بوده‌اند. پس از مرگ در عالم شهود همه اعمال و حرکات وجودی خود را به طور صریح و تمثیل مشاهده خواهند نمود، به گونه‌ای که هرگز از صفحه وجودی خیال و صورت علمی آنان زایل نخواهد شد. (از اصول کافی، ج ۴، ص ۱۱۴)

سراز جیب غفلت برآور کنون	که فردا نمائی به خجلت نگون
کنون باید ای خفته بیدار بود	چو مرگ اندر رهت خوابت چه سود
ز هجران طفلی که در خاک رفت	چه نالی که پاک آمد و پاک رفت
تو پاک آمدی بر حذر باش پاک	که ننگ است ناپاک رفتن به خاک

عنوان: تمنایی که بر دل می‌نشیند

طبیعی است که انسان دوست دارد که بتواند حقایق را آن طور که هست ببیند اما همه حاضر به پرداختن هزینه آن نیستند و ماندن در وادی شک و تردید و جهالت را بهتر می‌دانند تا از دست دادن برخی لذت‌ها و خوش‌گذرانی‌ها و در نتیجه در آخرت اهل حسرت خواهند بود.

در سوره فرقان می‌خوانیم «وَيَوْمَ يَعَضُّ الظَّالِمُ عَلَى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي اتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِيلًا يَا وَيْلَتَى لَيْتَنِي لَمْ أَتَّخِذْ فُلَانًا خَلِيلًا - به یادآور روزی را که ستمگر پشت دست‌های خود را به دندان می‌گزد و می‌گوید ای کاش همراه پیامبر(ص) راهی را پیش می‌گرفتم» (فرقان/ ۲۷ و ۲۸)

«لَقَدْ أَضَلَّنِي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ إِذْ جَاءَنِي وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْإِنْسَانِ خَذُولًا - رفاقت او مرا از پیروی قرآن، پس از آنکه به من رسید محروم ساخت و گمراه گردانید، آری شیطان برای انسان مایه خذلان (و گمراهی) است.» (فرقان/ ۲۹)

یارا بهشت صحبت یاران همدست دیدار یار نامتناسب جهنمست

هر دم که در حضور عزیزی برآوری دریاب کز حیات جهان حاصل آن دمست

حسرت آخرت بخاطر صدقه ندادن با وجودی که توانایی مال دارد «وَأَنْفَقُوا مِنْ مَّا رَزَقْنَاهُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ وَلَنْ يُؤَخَّرَ اللَّهُ نَفْسًا - و از آنچه روزی شما کردیم (در راه خدا) انفاق کنید پیش از آنکه مرگ بر یکی از شما فرا رسد و در آن حال (به حسرت) بگویند: پروردگارا، چرا اجل مرا اندکی تأخیر نینداختی تا صدقه و احسان بسیار کنم و از نکوکاران شوم؟» (سوره منافقون / ۱۰ و ۱۱)

یا در آیات سوره مدثر می‌فرماید «... مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرٍ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمِ الْمَسْكِينِ - چه چیز شما را روانه دوزخ کرد. گویند: ما از نمازگزاران نبودیم. و افراد مسکین را اطعام نمی‌کردیم و با اهل باطل در سخنان

باطل فرو می‌رفتیم. و پیوسته روز جزا را تکذیب می‌کردیم تا آن که مرگ به سراغ ما آمد.»

با توجه آنچه گفته شد در دل تمنای مصون ماندن از حسرت در روزی که حقایق آشکار می‌شود، می‌نشیند و ما را بر آن می‌دارد که از رحمت نامنتهای پروردگارمان بخواهیم که چشمی بینا در دیدن حقایق و اراده استوار و توفیق پیمودن راه اولیاء و انبیاء به ما عنایت کند تا شاهد خشنودی اش باشیم.

از درون سیه توست جهان چون دوزخ	دل اگر تیره نباشد همه دنیاست بهشت
دارد از خلد ترا بی بصریها محجوب	ورنه در چشم و دل پاک مهیاست بهشت
هست در پرده آتش رخ گلزار خلیل	در دل سوختگان انجمن آراست بهشت